

מאזרות

אורות ישראל
מכללת אקדמית לחינוך

מייסודן של תכלת מורשת יעקב
ותכלת אורות ישראל

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

לגמור/לקרוא את הלל

לו לצעוק ולהתפלל לזמן העומד או להבא.
נראה שכוונתו הוא שאדם כזה אמונתו בה' שייכת לאירועי העבר ואינו חי חיי אמונה בהשגחת ה' בהווה ובעל תקווה לשינויי בעתיד. בלשונו של רבנו יונה: "נראה כמי שאומר שאין הקב"ה עושה נפלאות בכל יום". לעומתו, האומר פסוקי דזמרה חווה את יחס ה' בחייו העכשוויים.

אפשר לומר שוודאי טוב שנהיה חדורי תודעה ומתבוננים ביכולת ובהנהגת ה' את עולמו בהווה, גם שזו הנהגה תוך עולם הטבע. מתוך כך נספר תהילות ה' בעולם ונהיה מגומרי הלל בכל יום. את ההתפעלות מנסי ה' ואת החגיגות נשמור לפרקים ידועים, "כל זמן מאיר בתכונתו".

מצאנו שבראש חודש ובחלק מימי המועד בפסח אומרים הלל בדילוג. חלק מן הקהילות מברכות "לקרא את ההלל" בימים אלו, ואילו בימים שקוראים את ההלל בשלמותו הם מברכים, "לגמור את ההלל", כי קוראים אותו בלי דילוגים.

יש קהילות שמברכים תמיד לקרוא את ההלל, כי המילה "לגמור" משמעותה "לקרוא", כמו שמצאנו במסכת ברכות (ט ע"ב): "ותיקין היו גומרים אות עם הנץ". הכוונה לקריאת שמע שקוראים אותה סמוך לנץ. בכל אופן, בראש חודש אומרים הלל בדילוג כדי לעורר את הזיכרון של מצוות קידוש החודש (מאירי) ומדלגים, כי ראש חודש יש בו דמיון לראש השנה וליום כיפור – ימי הכפרה, שאין אומרים בהם הלל. הפרי צדיק, פרשת במדבר (אות יב) מוסיף:

בכל חודש נעשה רושם התחדשות הגאולה בנפשות ישראל [...] להיות חוסה בהשגחתו יתברך גם בגלות ולידע שכל הנהגת מלכי אומות העולם עמנו הוא רק מכוחו יתברך [...] ועל זה אומרים בברכת החודש מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחירות בהתחדשות הראשון של יציאת מצרים הוא יגאל אותנו בקרוב גם בכל מיני דחק וגלות על ידי שנדע בטח שהכל בהשגחתו יתברך ויקבץ נידחנו מארבע כנפות הארץ אמן.

ייתכן שזה קשור למצוות קידוש החודש לפני גאולת מצרים ומתאים למה שאמרו חכמינו שאומרים הלל בכל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה.

נסיים בהסברו של ה"בן יהודע" למילה "מגומרי":

גומרי הלל על פסוק [תהלים קנ, ו] כל הנשמה תהלל יה, שהוא גמר של ההלל בכל יום שזה אומרים אחר כל פסוקי דזמרה, ופסוק זה מגיד לאדם שעל כל נשימה ונשימה תהלל יה במחשבה ולא יסור זה מלבבך, ואשרי המקיים מ"ש הכתוב הזה שהוא גמר ההלל, שיהיה מהלל להשם יתברך במחשבתו על כל נשימה ונשימה באמת.

ואנו, שתפקידנו ללמוד וללמד, נוכל להתפלל את תפילתו של רבי יוסי: "יהא חלקי מגמרי הלל בכל יום", שהרי "לגמור" משמעותו גם ללמוד. וזוכה שמה שנלמד יהיה מהולל.

הרב יאיר בן שיטרי

מרצה בהתמחות למחשבת ישראל

"[...] וחכמים אומרים: נביאים שביניהם, תיקנו להם לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה" (פסחים ק"ז ע"א). יש הסוברים שאמירת הלל קודמת לתקנה זו וחיובה כבר מן התורה, מהפסוק: הוא תהלתך והוא אלהיך (דברים י, כא).

היחס לאמירת הלל הוא כיחס אל עיקר תפקידנו: "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו". מפליא לגלות שחכמינו ריכזו את אמירתו לשמונה-עשר יום (בארץ ישראל) שבהם אומרים הלל שלם (גומרים את ההלל). תיקנו לאומרו בכל רגל ורגל (רשב"ם), ובכל צרה שישראל נושעו ממנה. לכאורה, ראוי היה לאומרה בכל יום שזה עיקר מה שנועדנו אליו.

אכן הגמרא (שבת ק"ח ע"ב) מספרת על רבי יוסי שאמר: "יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום", שזה נראה נכון לעשות לאור תפקידנו. אבל לפלא, מיד מקשה הגמרא: "איני והאמר מר, הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף". אין זה נכון לומר הלל בכל יום, אמירה המתאימה להנחיית חכמינו לומר את ההלל בימים מיוחדים. ואכן, היא עונה שדבריו של רבי יוסי מתייחסים לפסוקי דזמרה.

למה חמור כל כך לקרוא הלל בכל יום? מדוע פסוקי דזמרה שבהם גומרים את ההלל זה מעשה משובח? פרשנים רבים התייחסו לשאלות אלו ואפשר לראות לפחות שני כיווני חשיבה.

לגבי השאלה הראשונה: יש שהתייחסו להבדל שבין תמידיות להתחדשות. המהר"ל בספרו "גבורות ה'" (הקדמה שנייה ופרק סא) רואה בזה בעיה אמונית. האומר הלל בכל יום רואה את העולם כמנוהל בלי סדר ורק על ידי נסים, וזה נחשב זלזול בהנהגת ה' את העולם. נוסף לע כך, הדבר עלול להביא לערעור אמוני: אם הכול נסי, מדוע דרך רשעים מצליחה? הרי על ידי נס אפשר לגרום לכך ש"צדיק וטוב לו רשע ורע לו". לכן, האומר הלל לפרקים מאמין שה' מנהיג את עולמו בסדר מסוים ולפעמים משנה את הטבע על ידי נס. זה הזמן לומר הלל. הראי"ה קוק זצ"ל, בספרו עולת ראי"ה, רואה בזה בעיה פסיכולוגית-אמונית. התפעלות תמידית מכבידה על הנפש יותר מאשר מועילה. אדם רגיל נצרך לשגרה שעל גביה יש מדי פעם מקום לרוממות נפש, ורוממות זו תשפיע גם על החיים היום-יומיים הבאים. אם אדם אומר הלל בכל יום הוא מתייחס בעצם לא רק ליכולת שלו לקלוט את הפלא, אלא לה' עושה הפלא. אז הוא כביכול מחרף את ה', "כי מה נחשב כל פלא לעומת כחו הבלתי תכלית [האין סופי] של אדון כל המעשים".

לגבי השאלה השנייה: יש שהתייחסו להבדל שבין שבח על העבר להווה ולעתיד. ההלל שאנו אומרים מתייחס לנסי העבר, ופסוקי דזמרה מתייחסים ליום ולעתיד. על זה כותב המאירי (שבת ק"ח ע"ב):

הקורא הלל בכל יום הרי הוא כפורק עול מן התפלה, שהלל לא ניתן אלא להודאה על מה שעבר באיזה נס או באיזה גאולה וכל שקובעו בכל יום דומה כמי שאין

פרשת ויצא

תנו לישון בשקט!?

במדרגת החיים של יעקב אבינו שיכולים ומסוגלים לחיות כמוהו, אך יש להבין את הרעיון הגדול העומד מאחורי דרך זו שבה נהג יעקב אבינו, ולאמץ אותה. הרעיון המונח ביסוד דרכו של יעקב הוא שכאשר מחפשים את האמת אין אפשרות לישון! כאשר משהו מפריע או מציק לי בעניין האמונה, או בגילוי העצמי היסודי של מהות הנשמה אשר בקרבי, או בחיפוש אחר האני הפנימי שלי – אינני יכול להיות מסוגל ללכת לישון. מידת האמת והשאיפה לעשות את הטוב ביותר ובצורה הטובה ביותר אינה נותנת מנוח לאדם. לא ייתכן שיבטל מזמנו היקר שבו מחפש הוא אחר האמת. לא ייתכן שיעקב יגיד למחשבות לעזוב אותו לכמה שעות וילך לישון. יעקב אינו "מבזבז" את זמנו על דברים שניתן להסתדר גם בלעדיהם. יעקב, אם כן, אינו יכול לשכב לישון.

יעקב עסוק כל כך בחיפוש אחר האמת עד שאין לו מנוח. השאלות מטרידות אותו: "אולי צריך לעיין יותר בסוגיה? העניין אינו ברור – יש לחזור שוב? מה היא המסקנה העולה מן הדברים?" וכן הלאה. תמיד יש לשאול, לברר ולדרוש, עד שנבין באמת. זו היא דרכו של יעקב, "תתן אמת ליעקב" – גילוי האמת עד הסוף. אין הוא מוותר ואינו שקט עד שיגלה את האמת, ולכן אין הוא הולך לישון. זוהי מידתו האדירה של בחיר האבות, הרי שאין אמת לחצאין, וזו צריכה להיות הדרך שאותה נסגל לעצמנו. לא נשקוט עד אשר נגיע אל האמת.

חן בן לולו

סטודנטית בהתמחויות למחשבת ישראל
ולחינוך חברתי קהילתי

בפרשת ויצא יש סיפור מופלא, תמוה, אך עם משמעות גדולה: סולם יעקב. כבר בתחילתו של הסיפור עולות שאלות רבות. אחת מהן עוסקת בנושא שהוא לכאורה שולי, אך ניתן ללמוד ממנו הרבה לחיינו אנו: "וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם וַיִּלֶן שָׁם, כִּי-בָא הַשָּׁמֶשׁ, וַיִּקַּח מַאֲבָנֵי הַמָּקוֹם, וַיִּשָּׂם מְרָאֲשֵׁתוֹ; וַיִּשְׁכַּב, בְּמָקוֹם הַהוּא" (בראשית כח, יא).

חז"ל שואלים: למה הדגישה לנו התורה את העובדה שיעקב שכב "במקום ההוא"? מה העניין והחשיבות בציון המקום, הזמן והפעולה שעשה יעקב? אלא, מסבירים חז"ל, שבהדגשת "המקום ההוא" מראה לנו התורה שבניגוד לארבע-עשרה השנים הקודמות שבהן יעקב למד בבית שם ועבר ולא שכב שם לישון, עכשיו הוא שכב לישון. גם אם כן היה שוכב לישון שם לא הייתה לזה משמעות כה גדולה, זה היה עניין של מה בכך. מה העניין שדווקא כאן זה משמעותי כל כך?

נראה שאין הכוונה שיעקב אפילו לא נמנם, שהרי כבר נאמר במסכת נדרים וברש"י "הנשבע שלא יישן שלושה ימים רצופים מלקים אותו ויישן מיד, כיוון שנשבע בדבר שאין אדם יכול לעמוד בו".

אם כן, כוונתם של חז"ל הייתה שיעקב לא שכב כדי לישון. בלוח הזמנים העמוס של יעקב לא היה זמן המוגדר לשינה ממש, אך כאשר נעצמו עיניו מאלהיהן הוא נמנם קצת. לא היה כאן איזה שהוא זמן מסודר שמייחסים לו חשיבות כה רבה.

יחד עם זאת, אנו מבינים שאין זה מומלץ לנהוג כך היום. להפך, השינה בזמננו היא מעין זמן "מקודש". לא ייתכן שלא נשכב לישון, שהרי אם לא נישן היום נירדם מחר בשיעור או בעבודה או בנהיגה. העניין הוא שאין אנו יכולים לאמץ ממש את שיטתו של יעקב. אין אנו

שנת שמיטה

קדושת ארץ ישראל

שני סוגי קדושה לארץ ישראל:

- א. קדושתה העצמית של הארץ, הארץ שבה שורה השכינה. מקורה של קדושה זו בהבטחת ארץ ישראל לאבותינו – אברהם, יצחק ויעקב;
- ב. קדושת המצוות המחייבת לשמור את המצוות התלויות בארץ. קדושה זו חלה על הארץ מכוח כיבוש הארץ, ובה נתקדשה ארץ ישראל פעמיים: קדושה ראשונה – כיבוש עולי מצרים – שקודשה על ידי יהושע ובית דינו והיא בטלה עם חורבן בית ראשון, וקדושה שנייה – כיבוש עולי בבל – שקודשה על ידי עזרא ובית דינו. קדושה זו קידשוה לשעתה וקידשוה לעתיד לבוא (עד ימינו).

בזמן בית המקדש נחלקה ארץ ישראל וסביבתה לשלוש ארצות החלוקות בדיני שמיטה. מתוך: מרדכי עמנואל, **ערכי שמיטה**, מדרשת הארץ ומצוותיה, חפץ חיים תשנ"ג, עמ' 116

קדושת שביעית

מעמדם המיוחד של פרות שגדלו בארץ ישראל בשביעית, שבגינו חלים עליהם דינים שונים. משום קדושת שביעית חלים על פרות שביעית דינים אלה:

- א. חובת הבעלים להפקיר את הפרות שבמחובר;
- ב. איסור קצירת הפרות כדרך הקוצרים;
- ג. איסור סחורה בפרות והדינים הנלווים, כגון תפיסת הדמים;
- ד. איסור הפסד הפרות וההלכות בדבר דרך אכילתם ושימושם;
- ה. חובת ביעור;
- ו. איסור הוצאת הפרות לחוץ לארץ.

מתוך: מרדכי עמנואל, **ערכי שמיטה**, מדרשת הארץ ומצוותיה, חפץ חיים תשנ"ג, עמ' 117